

Zarándoklás Déváról Bukovinába

- avagy második utam a bukovinai székelyek falvaiba

1. Bukovinai előzetes

A törököktől 1774-ben visszacapott, és Splényi tábornok huszárai által „lefoglalt” Bukovina a Kárpátok keleti lejtőjén fekvő lépcsőzetes felföld, az egykori Galícia, a Prut folyó, Moldva, Erdély és Máramaros közé ékelődött termékeny terület, mely Nagy Lajos királyunk idejében még viszonylag sűrűn lakva Magyarországhoz tartozott. Az 1700-as években nagyrészt elnéptelenedett, elvadult területét a Rákóczi-szabadságharc leveretése és az önálló erdélyi Fejedelemség megszűnése után immár az Osztrák Összbirodalom veszi át.

Az 1764-es Székelyöklés, közismerten Siculicidium után, 1776-tól kezdve telepítik be újra, előbb Splényi, majd gróf Hadik András, Erdély új helytartója és kormányzója hathatós közreműködésével. Miután a Moldvába elcsángált székelyek a letelepedés kedvező feltételeit elfogadják és öt magyar falut alapítanak, és népesítenek be, megalakul egy bukovinai székely közösség, amely az Erdélytől való sok évtizedes elszakítottság következtében rokon, de módosult életvitele és hagyományokat tisztelő és művelő népi kultúrája révén elkülönült, zárt, a többitől immár jól megkülönböztethető bukovinai székely kultúrát eredményezett. A térséget szándékosan több nemzetiséggel telepítették be, így az a korábban itt élő lakossággal igencsak tarkálló bolyokat képezett. Rutének, ukránok, huculok, románok, lengyelek, lipovárok, németek, székely-magyarok, szlovákok, örmények, zsidók, oroszok, cigányok... éltek itt majd másfél évszázadon át viszonylagos békességben egymás mellett.

Amikor a trianoni diktátum végül is elszakította őket Erdélytől és Magyarországtól, a köldökzsinór leszáradása riadalmat és elhagyatottság-érzetet keltett bennük, hisz a soknemzetiségű Bukovina a román hegemon kézbe kerülve szinte azonnal idegenként kezelte őket. A székelyek elszaporodása,

ennek következményeként birtokaik felaprózódása és az általános elszegényedés miatt is, már az 1880-as években megkezdődött a kirajzás Bukovinából. A századforduló előtt már megfogódzott s új hazára lelt az Al-dunai székelyek csoportja, őket követték a dévai kirajzások, hamarosan a Kanadába és Brazíliába kivándorolt kisebb létszámú csoportok próbálták szerencsét, a húszas évektől felerősödő kivándorlási lázat pedig román ügynökök és a román kormány által létrehozott Kivándorlási Hivatal is segítette.



A második világháború 1942-ben kedvező fordulatot vett, a második bécsi döntés értelmében Magyarország visszakapta a Délvidék egy részét, Bácska visszanyerésével a bukovinai öt magyar falu székely közössége lehetőséget kapott, hogy az anyaországba telepedjék át. Akkor reménységüket vélték valóra válni és végérvényesen elhagyták „édes hazájukat”, Bukovinát, hogy Magyarországra

települhessenek. A történelem gonosz fintora volt, hogy Bácskában sem volt maradásuk, két év után átlépte őket a határ, így onnan is kiűzték őket.

Végül zömük Tolna megyében, Szekszárd, Bonyhád környékén telepedett meg.

Jutott bukovinai székelyekből világszerte szinte mindenüvé, a szélrózsa minden irányába szóródtak immár. Ma szép számban élnek a már említett kivándorlási pontok mellett, többek között Nyugat-Európa országaiban, Amerikában, de még Ausztráliában is olyannyira meghonosodtak, hogy szinte laza tömbközösségben élnek.

Éppen csak eredeti bölcsőjük, Bukovina maradt székely nélkül.

2. A közelmúlt állapokról

Magyar családok elvéve maradtak ott, s csak olyanok, akik inkább nem tudtak, mint nem mertek, kitelepülni. Ők voltak a kihunyó parázs őrizői. A nyolcvanas évekig még mind az öt faluban éltek magyarok, mára megfogyva, tudomásunk szerint csak Istensegítsen élnek még. Egykori lakói és azok utódai a 90-es években bekövetkezett romániai politikai változásoknak köszönhetően már könnyebben látogatják a vidéket, amely nyilván sokat változott a nagy kitelepítés óta. Az újonnan érkezett zömükben román telepesek a régi házakat fokozatosan lebontva, a visszamaradt épületanyagokból román mintára építették fel saját házaikat. Nyilván a táj jellege is megváltozott az óta. Más nyelvű, más szokású és vallású emberek lakják zugait, de itt-ott fellelhetők még a régi települések megmaradt szegellei. A templomok zömét ma már az ortodox egyház működteti, de alig átalakítva, s néhol kegyeletből meghagyva egy-egy mellékoltárát (pl. a hadikfalvi Mária-oltár), értékes szentképeit. Örömkre, a fogadjisten fatemplom mellékében, a kis haranglábon, ott lakozik még a Novotny Antal temesvári harangöntő által 1907-ben készített kisharang is. A templomok udvarában egy-egy székelyesen megfaragott emlékkereszt áll, ezeket a Magyarországról régi falujukat meg-meglátogató bukovinai székely közösségek állították fel (Bukovinai Székely Szövetség) alig egy évtizede. Egy- két középület is megmaradt, a hadikfalvi, istensegítsi iskolaépületek például, és az utcák kanyarulatai, néhány vén fa, deszkakerítés, roskadozó régi szérű vagy udvari kerekeskút, mind-mind gondolatébresztő motívumok,

- s természetesen megvannak régi, a közelmúltban egy-egy faragott fejfával jelölt s díszített, körbekerített temetőinek maradványai is. Ez utóbbiak igaz meglehetősen foghíjasan árválkodnak, mert bizony nemcsak az idő vasfoga emésztette el a zömében katolikus kőkereszteket, vagy az andrásfalvi reformátusok fejfáit.

Bukovina az ott élt őseire kíváncsi ember számára ma már inkább kegyhely. Zarándokhely, mely a nemzeti hagyományokat tisztelő lelkében érinti meg, s az óhaza meglátogatása néha eufórikus hangulatot kelt benne. Régi falvaink meglévő régi szegelleinek örömteli újrafelfedezése, s ezzel ellentétben a lassú temetői enyészet látványa erős hangulatváltozásokat eredményezhet, megindító tud lenni.

Egyszersmind, az emberen gyakran eluralkodik az érzés, hogy végérvényesen elveszítettünk valamit, óhazából, ősökből, összetartozásból, tájból, vidékből, és talán lelki gazdagságunk is megcsappant a továndorlások által. Mert, aki hazáját elhagyja, a lelke egy részét hagyja el. Marad azonban egy bizonyossága, hogy amíg emlékezetében képes felidézni annak hangulatát, s megélni a benne élő nehéz örökséget, addig megmarad büszke székelyes tartása is.

3. A látogatás indítékairól

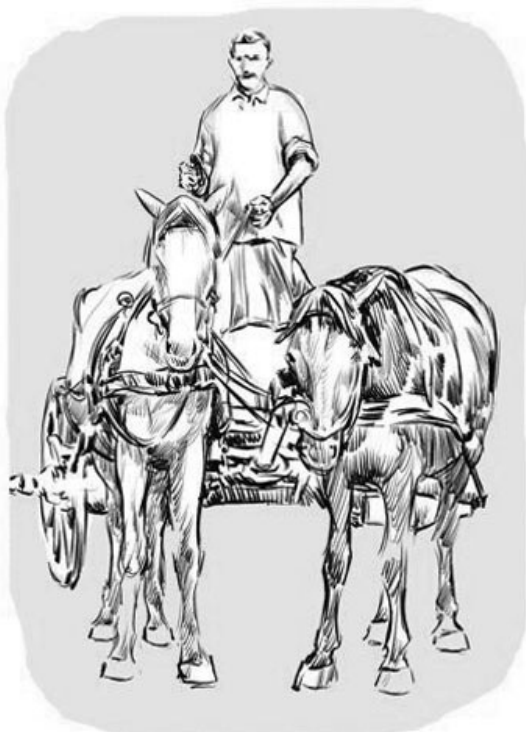
Írásomban szeretném megemlíteni még, hogy mintegy negyed évszázada annak, hogy a délvidéki Székelykeve, szülőfalum megalapításának 99-ik évfordulóján, 1979-ben az óta már megboldogult rokonommal és barátommal, Kelemen Sebestyénnel, és még gyerekkorú unokaöccsével Nebojšával együtt meglátogattuk, s felfedeztük Bukovinát.

Utunkat megébredt székelységtudatunk vezérelte, a régmúlt újrafelfedezésének öröme, a jelen és a múlt fontos összefüggéseinek felismerése s a kalandvágy hogy száz év után végre valaki visszatérjen közülünk az annyiszor emlegetett s kesergőben oly találóan megénekelte Bukovina földjére.

Ismereteinket s önbizalmunkat némileg hízalta, hogy Székelykevéen éltek még Bukovinában születettek, így többek között Dani-Cseke Trézsi néni, aki örök életében visszavágyott Hadikfalvára, és úti célunkról hallva szívesen elmesélte otthon töltött gyermekkorát. Miután, nagyjából, térképes tájékoztatóinkat betanultuk, s a leírásokból és mesékből leszűrtük, hogy milyen állapotban találhatjuk

az öt falut, odaérkezve nem ért bennünket kellemetlen meglepetés. Fiatalok és nagy idealisták voltunk, eufórikus hangulatban készítettünk néhány fénykép-felvételt, és több-kevesebb sikerrel kerestük azt a néhány magyart, aki annakidején nem indult el a Bácskába a többi falubelijével.

Láttuk, a megtalált magyarok mesélték, s átéreztük, mekkorát változhatott Bukovina néhány évtized alatt. Öregjeink emlékezet-megszépítette meséit, mesébe illő Bukovina-képét, a múlt távolsága által is kiszínezett fantázia-képét. Annyi idő elteltével megváltoztak a falvak, eltűntek régi házai, elkeskenyedtek utcái és kiszélesedett a határ, megritkultak-gyérültek sűrű erdei. Leszedték a porták sas-fejes kapuit, romános díszítésűekkel cserélték fel őket, átépítették régi fazsindelyes házait, s bádogtetővel fedték be őket, átkeresztelték templomait... Egy szó, mint száz, más volt már az élet, más a járás. És mégis, akkor ott fesztelenül sétálgattunk a falvak (megtalált falvaink) utcáin, megpróbáltuk beleképzelnünk magunkat Sebestyén Ádám, Mészáros Sándor, Bada Feri bácsi és Lőrinc Imre bácsi világba.



2006 májusában felszerkenve, sikerült csatlakoznom a csermakeresztúri Nisztor István által immár második ízben megszervezett dévai székelyek Bukovinába zarándokló csapatához. Negyed évszázad elteltével – merthogy a korosodás kíváncsibbá teszi az embert

–, most elsősorban az érdekelt, hogyan élem meg újra az akkor még csodásnak tűnő bukovinai kalandozást.

Ha mondhatom így, a fiatalon meglehetősen komolyan s viharosan, élménnyel megélt székelykevei amatőr gyűjtőmunkámat, sok vesződéssel összekotort szellemi és tárgyi emlékeket, szülőfalum valamikori népéletének maradványait és gyermekkori megéléseim tükörcserepeit próbáltam egyeztetni a ma is hangulatosnak látott, hallott s élményszerűen megélt Bukovina-képpel. Sikerrel.

Most végig úgy éreztem, hogy szinte otthon vagyok.



4. A második látogatás rövidített útikönyve

Utunk Dévától Gyulafehérváron át Marosvásárhelyig, majd többek között Szováta és Korond érintésével, az Orbán Balázs székelykapus emlékművével dicsekvő Szejkefürdő után Székelyudvarhelyig vitt. El kell mondanunk, hol borongós, csepergős, hol napos, verőfényes időjárásunk volt mindvégig, s ez még változatosabbá tette a több száz kilométeres, látványosságokban gazdag túrát.

Rövid pihenő után díszes mádéfalvi székelykapuk parádéja után Csikszeredáig verekedtük fel magunkat, ahol a régi katolikus templom tőszomszédságában Makovecz Imre impozáns templomépülete mellett, a Márton Áron líceum tiszteletet parancsoló épületegyüttese a fő látványosság. Ezután Csiksomlyó hatalmas kéttornyú ferences temploma és Domokos Pál Péter egészalakos emlékszobra következett.

Célunk azonban most Csikmádéfalva volt, ahol a Siculicidium emlékére felállított turulmadaras emlékművet megkoszorúztuk. Röviddel utána már

északnak tartottunk. A Középcsiki-medence kijáratánál, a Rákos-patak és az Olt mentén, fekvő Csíkrákoson álltunk meg. A hagyomány szerint az ősidőkben ezen a területen pogány szertartásokat tartottak. Itt meglátogattuk a felújított, furcsa jelképekkel, talányos figurákkal kipingált falú, Szent György tiszteletére szentelt középkori erődtemplomot. 1433-ban említik először, de a templom legrégebbi, két méter falvastagságú, oltalmazó tornyát még a XI. században építették. Falai mögött régi temető s benne Zöld Péter papnak, a madéfalvi zendülés vezérének emlékezetére kőből faragott szobor. A látogatás után visszatértünk Csíkszeredába, ahol első éjszakánkat a líceum szomszédságában lévő Apáczai Csere János kollégiumában töltöttük.

Másnap Csíkszépvíz felé indultunk, madéfalvi őseink menekülési és bujdosási útvonalán a Gyimesi szoros felé.



Gyimesfelsőlok, Gyimesközéplak és Gyimesbükk után a Tatros folyása vezetésével eljuttattott a Gyimes és Palánka közötti szorosig. Itt húzódtott valamikor az ezeréves határ, az Árpád védvonal s annak egyik völgyzára.

A Tatroson átívelő régi vasúti hídon áthaladva a Rákóczi-vár maradványainak tövében áll még a vámház, s bár pusztulóban van, ellenáll az enyészetnek. Látszik, hogy messziről jött utazók sűrűn felkeresik, falain magyarul írt feliratok, üzenetek

sora olvasható. Felmásztunk a Rákóczi-vár maradványainak oromzatára, fentről körültekintve a védvonal nyomai még tisztábban kivehetők. Északra nézve Gyimes 1780-ban épített, falazattal övezett régi fatemploma, vizes-, és lövészárkok maradványaival körülveve. Átellenben nyugatabbra, a másik domboldalon a temetőn és annak kápolnáján akad meg az ember szeme. Palánka felé, délre nézve pedig megnyílik a szoros, impozáns látványt nyújtva a szemlélődőknek.

A Gyimesi völgyzárát 1944 augusztusában, a románok átállását követően kellett feladnia a magyar hadseregnek, teret adva a magyar pusztulásnak.

Túl a szoroson, a Gyimesek és a Tarkő hegység elhagyásával értünk Kománfalvára, innen pedig Mojnestnél Bákó irányába haladunk. Ezen a vidéken fogadták be a csángók a madéfalvi vérengzés menekültjeit, Lukácsfalvától, Sóstázlótól egészen Pusztináig, s ők itt, a moldvai csángók között meghúzódva várták ki a Bukovinába telepedés lehetőségét.

5. Bukovinában

Bákótól északnak vettük az irányt, jócskán haladva Románvásár, majd a Folticséni-dombság s Folticsén (Fálticeni) városka felé. Innentől Szucsáva (Suceava) már alig 20–30 kilométerre van, tehát Bukovina határához értünk. S bár Józseffalva (Vornicenii Mari) Szucsávától délkeletre, apró falvak bolyában húzódik meg, legelőször mégis Radóc (Radauti) irányába vettük utunk, hogy az elsőként telepített két falut, Fogadjistent (Iacobesti) és Istensegítset (Tibeni) láthassuk. Természetesen mindkét faluban a templomok udvarán felállított székelésen faragott emlékkereszteket koszorúztuk meg, s a falubeli román lakosság csodálkozó kíséretében tekintettük meg régen volt falvainkat.

Fogadjisten templomudvarán, a haranglábat megmásztam, átkutattam, s értékes felfedezést téve rikkantottam egyet örömben. A két harang közül a kisebbik még Novotny Antal temesvári harangöntő mester műhelyéből származik, 1907-ből! A falu egyik része völgségben fekszik, s ennek lankáin patak folyik, a patak mentén keskeny ösvény kíséretében régi házikók húzódnak meg, s egy régi kút maradványai...

A falu temetőjének érintetlenül hagyott magyar felében, a jelként felállított kopjafa mögött, néhány

organabokrok által sűrűn benőtt régi kőkeresztmaradványt fedezünk fel, a sírjelek zöme azonban eltűnt. Így aztán, magunk sem tudva róla, egy ideig őseink fűvel benőtt sírhalmain sétálgattunk.

Az istensegítsi falulátogatás derűsebbre sikeredett, sikerült megtalálni a kitelepítéskor román felesége miatt maradó még élő székelyt, Nagy János bácsi személyében, aki románná vált tanító fia kíséretében a templom udvaráig bottal járva is elkísért bennünket. Itt megint csak az ortodoxszá vált templomban, a magyar időkből megmaradt ereklyékre bukkantunk. Többek között két régi, a bécsi iskola stílusjegyében megfestett olajképre, melyeket a templom falán érintetlenül meghagytak. A körmenetek, temetkezések alkalmával hordozott régi keresztes zászlórudat megtalálva pedig, azt megemelve le is fényképezkedtem.

Nagy János bácsi fia a kötelező ünnepélyes koszorúzás után a régi s az óta még használatban lévő iskolába is elvezetett. Elmondta, hogy román időkben itt is, mint sok helyütt a háború után, a magyarok honfoglalását kifigurázták, úgy kellett tanulniuk róluk, hogy lovakat megülő – a magyarokat megszemélyesítő – majmok képeit mutogatták nekik.

Szürkönnyetkor fáradtan indultunk vissza Szucsáva városkába, itt Bulaj egykori üdülőkörzetében szállásoltak el. Jókedvűnk volt, s csak elalvás előtt jutott eszembe a mosolygós istensegítsi, félig-meddig magyar, román tanító meséje honfoglaló őseinkről. Vajon mit érezhetett akkor, amikor akaratlanul is, félig magyarként, majom-ősökkel azonosította őt tanítója? Vajon mekkora veszélyt látott a meghurcolt, elüldözött magyarokban az akkori újromán hatalom?

Jókedvű ébredést követően Józseffalva (Vornicenii Mari) irányába indultunk, s a rossz földesutakon kétszer is eltévesztettük az irányt, míg nagy reménykedve megérkeztünk anyai dédnagyapám, Gáspár Ignác szülőfalujába. Józseffalvát kétszer is tűzvész pusztította el, mégis újraépítették...

Menet közben áthaladtunk Kisjózseffalván (Vornicenii Mici), csak nagy későn fogtam fel, hogy ez a falucska is a „miénk” volt egykor.

A józseffalvi emlékkereszt megkoszorúzása után a temető meglátogatása következett, s rendben indultunk is tovább, ismét északra, Radóc irányába, hogy a felsővégi falvainkat, Hadikfalvát (Dornesti) és Andrásfalvát (Maneuti) is megláthassuk végre.

A hadikfalvi bevonulás csendesen ünnepélyes volt, a templom előtt többen ácsorogtak. Kiderült, hogy

odabent tart az ortodox liturgia szerinti istentisztelet. Bementünk csendben, s némelyek magyarul mi is imádkozunk, a földön térdeplő románok némi csodálkozással méregettek bennünket. A templomhajó jobb oldalában, néhány régi fapad mellett, csodák csodája, meghagyták a Mária-mellékoltárt, azon kevés számú katolikus számára, akik a háború után is itt maradtak. Itt tudott hát imádkozni az a jónéhány hadikfalvi magyar, s a negyed évszázada megismert Ferencz Veronika néni, az a madár alkatú öregasszonyka, aki annak idején, első bukovinai látogatásunkkor a kedvünkért magára öltötte leánykori népviseletét, házában megmutatta, mekkorára teremnek, a nagypityókák (krumpli), s a capuj hagymák Bukovinában, s akivel még néhány levélkét tudtam váltani a 80-as években. (Ő még ismerhette Hadikfalván született apai dédnagyanyámat, Fazekas Erzsébetet is).

A temető magaslaton van, túl sáros volt, és csak néhány kőkereszt maradvány utalt az egykoron itt temetkező magyarokra. Néhány gyors fényképpel beértem, útvezetőnk türelmetlen hívó szavára siettem vissza az immár csak reám váró buszra. Indulhattunk hát Radócon át, Andrásfalva felé.



Andrásfalva határa maga a tágasság, a sík, zöld mezőkön szerte, legelésző birkanyáj, tehéncsorda és

kisebb ménések láttán, a magyar puszta és a mongol sztyepp egyaránt eszembe ötlött. A Szucsáva nyugati irányból a falu felett karéjban kanyarodik, néhány kilométeres távolságból követi az ukrán határt, majd ível délre Hadikfalva irányába.

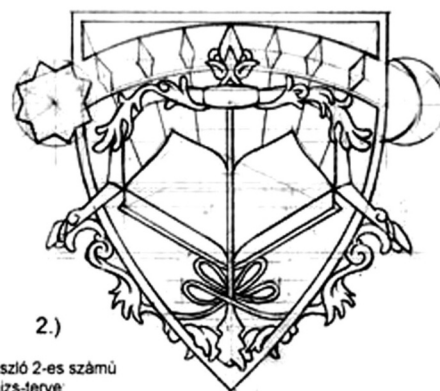
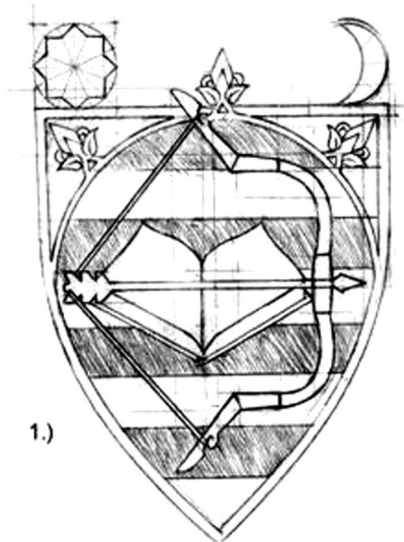
Az andrásfalvi templom látványosan karban tartott, megérkezésünkkor éppen ortodoxia szerinti keresztelőt tartottak falai közt. A pópa a ceremónia végén még érdeklődő, kötetlen beszélgetésbe is elegyedett útvezetőnkkel, Nisztor Istvánnal. Már előző évtől ismerték egymást, a gyorstalpaló tanfolyam után felszentelt pópa ugyanis kelletlenül fogadta a magyar látogatókat, és valami templomi átok-félét emlegetve próbálta őket sakkban tartani, mire Nisztor kemény és határozott válasza az volt, hogy a mi papjaink feladata az, hogy isten házában a megbocsátásért imádkoznak, nem pedig az átkozódás. A pópa tehát tanult valamit, ezúttal igen udvarias volt és most már több tiszteletet tanúsított irántunk.

A falu bekerített temetője a megszokott képet mutatta, a jobb oldalon a román sírkeresztek rendezett sokasága, bal oldalt kopjafával jelezve sorjáznak a

székely-magyarok meggritkult, dülöngélő kőkeresztjei, s egy-két kőből faragott vagy betonból öntött fejfa is, ami az andrásfalvi reformátusok egykori jelenlétének bizonyítéka. (Mivel a fejfákat csak fából faragták, azok idő után elkorhadtak).

Mivel itt még viszonylag sok sír épen megmaradt, nevek után kutatva egyre többször álltunk meg, ismerős vagy velünk azonos vezetéknevűek, lehetséges őseink, rokonaink sírkeresztjei előtt. A környéket bejárva, ismételten, itt is megállapíthattuk, hogy a falukép a régi térkép-rajzolatok szerint 1941 óta nem sokat változott, csak házait bontották le, s legtöbbször ugyanabból az épületanyagból emelték újjá a beköltözött románok. Sokuknak becsületére váljék, elmondták, hogy őket is kelletlenül érintette, amikor a magyarok házaiba telepítették őket. Akárcsak a Bácskában szerbek házaiba, vagy a háború befejeztével a völgségi németek házaiba betelepített székelyek zömét...

Miután andrásfalvi látogatásunkat befejeztük, lélekben is elcsendesedve csomagoltunk, s feltarisznyázva emlékekkel, verőfényben elindultunk hazafelé.



Péter László 2-es számú
Cimerpajzs-terve:

Az Al-dunai székelyek lehetséges cimerpajzsa:
szimbólumai a bukovinai bika íként feszülő szarvai, a sugárszerűen elágazó négy piros és négy ezüst színű sáv mind az Árpád-kori ősök jussát, mind a Bukovinából való kitelepítés négy fő szakaszát fejezi ki.
A Nap és a Hold közé feszülő ív a Duna, míg a nyitott Nagykönyv az új élet és a tiszta lappal kezdés ígéretét jelzi. A színvilág a bukovinai ősök színes szötteiseiből vett színminták stílszerű összeállítása...
Ugyanúgy a nyílhegy bimbózó virágtermése...
A cimerpajzs alsó harmadát átölelő indaként folyó díszítőelemeit a székely faragóművészetben barokkos ívelésű lélekmadár-szárnyak teszik, míg a nyílvevőt hurkos zsinórdíszítés folyta be...
(Alapul vett színek az eredeti bölény-, vagy bikafejes Bukovina-címer középkék, piros, sárga-arany, valamint a székely kapudísz-, ill. varrottas-minták árnyalatai.)